

A német fékek: válaszüton a biztonság és a haladás között

A német szövetségi alkotmánybíróság megakadályozta a kormány fejlesztési és beruházási terveit. A döntés várhatóan gátolja Németország versenyképességének javulását, és az EU költségvetési szabályainak reformját is befolyásolhatja.

Az elmúlt napokban rendkívül sok figyelem irányult a német szövetségi alkotmánybíróság egyik döntésére. A testület szerint alkotmányellenes volt az Olaf Scholz vezette szociáldemokrata–zöld–liberális kormány azon döntése, amelynek értelmében a koronavírus-járvány leküzdésére megszavazott hitelek közül 60 milliárd eurót a klímavédelmi alapba csoportosított át.

A kormány ebből az összegből tervezte finanszírozni a magas energiaárak leszorításához szükséges intézkedéseket, valamint egyéb, a zöld- és digitális átállási programot vagy a fűtés-korszerűsítési és vasútbővítési projekteket. Az alkotmánybíróság döntése lényeges fejlesztési beruházásokhoz szükséges források felhasználását akadályozta meg, és milliárdos költségvetési hiányt hagy a kormány kasszájában, amelynek így a 2024-es költségtervezetet is újra kell számolnia.

A szövetségi alkotmánybíróság döntése egy 2009-es törvény értelmében született meg, amely egy úgynevezett adósságféket vezetett be.¹ A jogszabályt a 2008-as gazdasági válság után fogadták el, és az volt a célja, hogy megakadályozza a szövetségi kormány eladósodását. A törvény megtiltotta a tartományok kormányai számára a hitelfelvételt, és előírta, hogy a szövetségi költségvetés legfeljebb a GDP 0,35%-a alatti mértékű adósságot halmozhat fel évente. A szóban forgó 60 milliárd eurós kölcsön ezt a küszöböt lényegesen meghaladja, de a pandémia miatti válság hatásainak kezelése érdekében a német kormány lazított a hitelfelvételi szabályokon. Hasonlóan lazítottak a szabályokon, amikor az orosz–ukrán háború fényében a német haderő modernizálása céljából átcsoportosították a költségvetési tételeket.² A jelenlegi gazdasági helyzet

¹ Bundesministerium der Finanzen [é. n.].

² SHEAHAN–MARSH 2022.

azonban nem minősül rendkívüli esetnek, így az adósságfék szabályát ismét alkalmazni kell.

Vagyis egy gazdasági válság időszakában elfogadott törvény miatt Németország nem halmozhat fel adósságot – ami alapvetően tekinthető pozitívumnak. Jelenleg az államadósság GDP-hez viszonyított aránya alig lépi túl a 60%-ot, ami alacsonyabb, mint az euróövezet 90%-os átlaga. Sokkal megnyugtatóbb, mint a belga, portugál, spanyol és francia 110%-ot meghaladó államadóssági ráta vagy az olasz és görög 140, illetve 160% fölötti arány.³ Csakhogy az olcsó orosz energiahordozóktól való „függetlenedés” miatt a hagyományosan nagy energiaigényű német ipar és így az EU legnagyobb gazdasága jelenleg gondban van.

Németország gazdasága az év első három hónapjában stagnált, majd a második negyedévben mindössze 0,1%-kal nőtt. A harmadik negyedévben 0,1%-kal csökkent a második negyedévhez képest, az árakkal, a szezonális és a naptári változásokkal kiigazítva.⁴ Az iparnak és a gazdaságnak égető szüksége van a befektetésekre, ám az eladósodottságtól való (némileg jogos) aggodalom miatt a szükséges modernizációs folyamatokat jelenleg Németország nem tudja véghez vinni. Ez viszont ismét napirendre tűzi azt a kérdést, hogy mikor és mennyi államadósság az ideális konstrukció.

A gondos tervezés és a szigorú államháztartási szabályok hosszú távon általában kiszámítható gazdasági környezetet eredményeznek. Vannak viszont olyan időszakok, amikor szükség van kritikus jellegű beruházásokra ahhoz, hogy egy adott ország gazdasága fenn tudja tartani versenyképességét. Az orosz energiahordozókkal való szakítás után a német ipar a 22-es csapdájában találta magát: a jelenlegi energiaárak mellett gazdasága nem tud versenyképes lenni, az eladósodottságtól való félelem miatt viszont nem készült fel egy energiahordozó-váltásra, és jelenleg úgy néz ki, egyhamar nem is fog. Ez viszont versenyképességének további csökkenését fogja eredményezni. Európa vezető gazdaságának versenyképességi romlása nemcsak a németországi lakosoknak fájna, hanem bizony nekünk is, hiszen az elmúlt évtizedekben Németország volt a legfontosabb kereskedelmi partnerünk.⁵

Az egyes országok – elsősorban gazdasági – versenyképességét számos mutató komplex számításával lehet mérni. A Nemzetközi Vezetésfejlesztési Intézet (International Institute for Management Development, IMD) által kidolgozott rangsort széles körben elismerik. Az intézet egy ország versenyképességét

³ Eurostat 2023.

⁴ Statistisches Bundesamt 2023.

⁵ World Integrated Trade Solution [é. n.].

több dimenzió mentén vizsgálja, így a gazdaság, az üzleti szféra, a kormányzat hatékonysága, valamint az infrastruktúra szempontjából elemzi. Egyes dimenziókhoz több komplex mutatót dolgoztak ki, így például a gazdasági versenyképességnél a fogyasztói árakat, az üzleti szféra esetében az adózási környezetet, az infrastruktúrájánál pedig a lakosság egészségi állapotát is figyelembe veszik. Összesen több mint 330 szempont vizsgálatával és azok súlyozásával alakul ki egy mérőszám, majd ezek alapján rangsorolják az országokat.

A 2023-as ranglista első helyezettjei Dánia, Írország és Svájc, amelyeket Szingapúr követ. Németország a nem túl hízelgő 22. helyet foglalja el, és olyan országok előzik meg, mint például Csehország vagy Katar.⁶ Az uniós első helyezettrel, illetve a legjobb ázsiai ellenféllel összehasonlítva úgy tűnik, Németország különösen az alapvető, valamint a technológiai infrastruktúra tekintetében van lemaradva, hiába vezet a tudományos infrastruktúra területén. Mindezekből levonhatnánk azt a következtetést, hogy egy kölcsön felvételével Németország viszonylag könnyedén tudná orvosolni lemaradását, ám a helyzet nem ilyen egyszerű.

Ha csak ennyin múlna, könnyen függhetne a versenyképesség attól, hogy az egyes országok mennyi kölcsönt hajlandók felvenni, hogy a legújabb technológiába fektethessenek – annak reményében, hogy az előbb-utóbb megtérülne. Ezen logika alapján Németország is lazíthatna az adósságfék szabályán, és könnyedén megoldhatná gazdasági és versenyképességi kérdéseit. Csak-hogy a dobogós helyen szereplő Írország és Dánia, de még az ötödik helyezett Hollandia is alacsonyabb államadóssági rátát halmozott fel, mint a rendkívül takarékos Németország.

Úgy tűnik, a jellemzően kisebb országok rugalmasabb intézményei gyorsabban tudnak alkalmazkodni a környezeti változásokhoz, mint ahogyan azt Németország az utóbbi időben tette. Emellett nyilván az is lényeges szempont, hogy milyen egy adott ország gazdasági szerkezete: inkább szolgáltatások vagy termékek terén rendelkezik komparatív előnnyel. Végezetül azt is érdemes figyelembe venni, hogy a fejlett gazdaságok esetében egy magas államadósság lassíthatja a gazdasági növekedést, így Németország esetében sem garantálható a gazdasági növekedés.⁷ Vagyis egyáltalán nem biztos, hogy a német gazdasági modell a közeljövőben továbbra is annyira sikeres lehet, mint amilyen az elmúlt évtizedekben volt. A digitalizáció és a mesterséges intelligencia alaposan átírja a versenyképesség eddigi szabályait, és valószínű,

⁶ International Institute for Management Development 2023.

⁷ MÁTHÉ 2023.

hogy egy ipari gyártásra berendezkedett ország ennek nem lesz nagy nyeresése. Ettől függetlenül a jó minőségű termékekre szükség lesz, így korai lenne a német – és így a magyar – gazdaságot különösebben félteni.

Ezzel ellentétben több aggodalomra ad okot, hogy a jelenlegi helyzetben a német kormány esetleg hajlamosabb lehet az uniós fiskális politikákat szabályozó keretrendszer nagyobb rugalmasságát támogatni. A pandémia okozta súlyos gazdasági károk enyhítése érdekében a tagállamok ideiglenesen fel függesztették a Stabilitási és Növekedési Paktum (SNP) szabályait,⁸ azonban a mentességi záradéka 2024-ben megszűnik, és az új szabályok elfogadása és bevezetése 2023 végére várható.⁹ Az SNP-t nagyon sok kritika érte, amelyek leginkább a jelenlegi németországi helyzethez hasonló esetek orvoslását nehezítik meg – vagyis azt, hogy egy-egy tagállam infrastruktúrákba való beruházás céljából jelentős kölcsönt vehessen fel. Noha várható, hogy az Európai Bizottság szigorúan ellenőrizné a költségvetési tervezeteket, mégis fennáll a veszély, hogy egyes esetekben a tervezett befektetések mégsem térülnének meg, vagy nem a tervezett időszak alatt. Ez viszont azzal járna, hogy az EU számos tagállama magas államadósságot halmozna fel, amit viszont nem tudna fenntarthatóan finanszírozni. Az EU néhány tagállamának jelenleg is kiugróan magas államadóssági rátája van, ám ezek nem jól megfontolt és célzott beruházások finanszírozása miatt keletkeztek – sokkal inkább egy kényelmes életmód fenntartása érdekében, aminek számos veszélye van. Egy túlságosan rugalmas SNP-szabály tovább nehezítené az EU gazdasági helyzetét, és több veszélynek is kitenné.

Az idősebb magyar olvasók számára talán ismerős lehet egy hasonló eset saját történelmünkéből, és annak részletes értékelése a „pizsamás interjúból”. Ugyan más a politikai és a gazdasági környezet, de ha egy ország nem termeli meg azokat a gazdasági javakat, amelyeket viszont elkölt, annak mindig drága ára van. Az Európai Unió túlzott mértékű, valamint téves irányú és célú eladósodása sokkal nagyobb társadalmi és gazdasági károkat okozhat, mint a harminchárom évvel ezelőtti taxisblokádt Magyarországon. Éppen ezért fontos lenne, hogy az SNP új szabályai ne tegyék lehetővé a túlzott mértékű államadósság felhalmozását.

2023. november 28.

⁸ MÁTHÉ 2020.

⁹ MÁTHÉ 2022.

Felhasznált irodalom

- Bundesministerium der Finanzen [é. n.]: *Schuldenbremse. Glossar*. Online: www.bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Glossareintraege/S/Schuldenbremse.html?view=renderHelp
- Eurostat (2023): Government Debt down to 90.3% of GDP in Euro Area. *Eurostat*, 2023. október 23. Online: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/17725721/2-23102023-BP-EN.pdf/94083c00-c5e1-fe02-a30f-6f4122e9d744#:~:text=At%20the%20end%20of%20the,from%2083.4%25%20to%2083.1%25>.
- International Institute for Management Development (2023): *World Competitiveness Ranking 2023 Results*. Online: www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/#:~:text=Denmark%2C%20Ireland%20and%20Switzerland%20have,for%20the%2035th%20consecutive%20year.
- MÁTHÉ Réka Zsuzsánna (2020): Felfüggesztik a Stabilitási és Növekedési Paktum szabályait. *EUSTRAT Szakpolitikai Figyelő*, 8.2/2020. Online: <https://eustrat.uni-nke.hu/document/eski-uni-nke-hu/0324MRZS.pdf>
- MÁTHÉ Réka Zsuzsánna (2022): Közös adósság, rugalmasabb pénzügyi szabályok. *Ludovika.hu*, 2022. szeptember 12. Online: www.ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2022/09/12/kozos-adossag-rugalmasabb-penzugyi-szabalyok/
- MÁTHÉ Réka Zsuzsánna (2023): Aggódjunk-e a magas államadóssági ráták miatt? *Ludovika.hu*, 2023. január 24. Online: www.ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2023/01/24/aggodjunk-e-a-magas-allamadossagi-ratak-miatt/
- SHEAHAN, Maria – MARSH, Sarah (2022): Germany to Increase Defence Spending in Response to 'Putin's War' – Scholz. *Reuters.com*, 2022. február 27. Online: www.reuters.com/business/aerospace-defense/germany-hike-defense-spending-scholz-says-further-policy-shift-2022-02-27/
- Statistisches Bundesamt (2023): Gross Domestic Product in the 3rd Quarter of 2023 down 0.1% on the Previous Quarter. *Press release*, 420, 2023. október 30. Online: www.destatis.de/EN/Press/2023/10/PE23_420_811.html
- World Integrated Trade Solution [é. n.]: *Hungary Trade: Hungary top 5 Export and Import partner*. Online: <https://wits.worldbank.org/CountrySnapshot/en/HUN>